

Pojava sistema klasa u Mexicu

Dr Pablo González Casanova

Objavljujemo studiju dr. Pabla Gonzalesa Casanove, direktora Nacionalne škole za političke i društvene nauke Sveučilišta u Meksiku, u kojoj se na živ i zanimljiv način raspravlja o specifičnostima Meksika. Autor, sa svoga stanovišta ukazuje na potrebu da se elastičnije raspravlja o društvenim i političkim fenomenima današnjice.

Problem

I — Opća je pojava da se ni Marxova uopćavanja o društvenim klasama klasičnog kapitalizma niti uopćavanja novijih autora kao Dahrendorffa o društvenim klasama postkapitalističke etape, kako je on nazivlje, ne vrše istim karakteristikama u društvenoj evoluciji zemalja »koje su zaostale«. Rijeđi je slučaj da se ove razlike preciziraju i da se taj tip tvrdnja dovodi do konačnih zaključaka, kako bi se formulisale hipoteze koje bi označile analizu strukture i dinamike klasa u nerazvijenim zemljama.

Cilj ovoga rada je analizirati strukturu i iskustvo Mexica kako bi se vidjelo koji glavni faktori određuju ponašanje klasa *sui generis*, različito od marksističkog modela klasne svijesti i političke akcije.

Kako je poznato, u marksističkoj leksikologiji postoje dva različita koncepta o društvenim klasama: onaj koji se odnosi na fenomen klasa po sebi, tj. koji se zasniva na strukturi eksploatacije jednih društvenih grupa po drugima, i onaj koji se odnosi na klase za sebe, tj. koji se zasniva na tome da klase postaju svjesne ove strukturalne situacije i da se kao posljedica toga politički organiziraju. Ovom konceptu odgovara definicija koju daje Marx o društvenim klasama kada kaže: »Dok milijuni obitelji žive u ekonomskim prilikama koje odvajaju njihov način života, njihove interese i njihov odgoj od drugih klasa i suprotstavljaju ih njima, oni sačinjavaju jednu klasu.«¹⁾ Lenjin razjašnjava još više ovu marksističku definiciju klasa kad piše: »Klase su grupe ljudi, od

¹⁾ Marx, Karl El 18 Brumario de Luis Bonaparte, cit. por Dahrendorff, Ralph, *Class et Class Conflict in Industrial Society*, Standford, Cal. Standford University Press, — 1959, P. 24.

kojih jedna prisvaja rad ostalih, prema mjestu koje zauzimaju u određenom ekonomskom sistemu«.²⁾

Drugi marksistički koncept klasa odgovara pretvaranju ovih objektivnih interesa u fenomene klasne svijesti i klasne političke akcije. U tom pogledu Marx smatra da treba da postoji više elemenata da bi jedna društvena grupa sačinjavala klasu i ukazuje na neke od tih elemenata bez kojih jedna klasa ne može postojati: »Dok postoji samo lokalni kontakt — piše — (između grupa koje imaju jednaku klasnu situaciju), dok identičnost njihovih interesa ne dovodi do stvaranja jedne zajednice, nacionalnog udruženja, političke organizacije, ne sačinjavaju jednu klasu, one su nesposobne da izraze svoje klasne interese«.³⁾

Dakle, unutar same marksističke literature precizira se niz ograničenja u odnosu na politički fenomen društvenih klasa. Lenin ukazuje da u nerazvijenim, kolonijalnim i polukolonijalnim zemljama ima »nacionalnih zadataka nasuprot imperijalizmu« koji sprečavaju da se uspostavi jedinstvo klasa.⁴⁾ Mnogi drugi marksistički autori ukazuju na ograničenje koje omogućuje integraciju klasnog sistema u nerazvijenim, kolonijalnim i polukolonijalnim zemljama, što ne sprečava da u marksističkim pokretima ovih zemalja postoje velike razlike u pitanju primata nacionalne borbe ili borbe klasa i trajnih nastojanja da se primijene zaključci koje Marx izvodi iz prilika u Francuskoj i Engleskoj XIX stoljeća na nazličite društvene i političke strukture.

Hipoteza koju nastojimo formulirati u tom pogledu jesta da se u jednom društvu kao što je meksičko u procesu razvitka nije pojavila jedna klasa — radnička — koja bi bila klasno svjesna, koja bi pretvorila svoje interese — objektivne (klasne) u interese koji bi bili svjesni i koji bi je povelu u jednu organiziranu akciju s karakterističnim dihotomičnim pojmovima — političkog koncepta klase industrijskog društva, koje je Marx poznao i u kojemu su se formirali veliki sindikati i političke radničke partije. U jednom društvu kao što je meksičko nastojimo precizirati specifične smetnje strukturalnog tipa, zbog kojih radničke klase ostaju u pukom lokalnom kontaktu, a da nemaju pojma o zajedničkim interesima — nasuprot »buržoaziji«, koja dovodi radnike do »zajedničkog istupanja«, do »nacionalnog udruživanja«, do stvaranja političke radničke organizacije, s vlastitim programima, različitim, čak i suprotnim onima vladajućih klasa. Razjasniti ovu pretpostavku s podacima kojima raspolažemo o društvenoj strukturi i klasama u Mexicu glavni je cilj ovog rada.

Struktura nejednakosti i društveni slojevi

II— Društvena struktura Mexica pokazuje velike razlike i za njenu analizu potrebno je učiniti u prvom redu jednu dihotomičnu stratifikaciju s kategorijama, koja razlikuje u društvu one koji

²⁾ Lenin. *Great Beginning*. Div. 2, por 11, cit. por Stanly W. Moore. *The Critique of Capitalist Democracy. An Introduction to the Theory of the State in Marx, Engels — et Lenin*. New York, Paine — Whitman Publishers, 1957. P. 25.

³⁾ *Ibid.* 1

⁴⁾ Lenin. *Caricatura del Marxismo*, op. cit. 2.

nemaju, od onih koji imaju, one koji ne koriste razvoj od onih koji ga koriste, pa makar i u elementarnoj formi.

Prema popisu iz 1960. postoji 38% nepismenih iznad 6 godina starosti ili 10 600.000 stanovnika, a pismenih ima 62% ili 17,400.000; stanovništvo od 6—14 god. koje se ne školuje čini 37% (3 milijuna stanovnika) a koje se školuje 63% (5,400.000 st.); 12,700.000 ili 38% stanovništva ne nosi cipele, a 62% (21 milijun) nosi cipele; ne jede ni mesa, ni ribe, ni mlijeka, ni jaja 24% (8,100.000) a jede jedno ili više toga 76% (25,600.000).⁵⁾

III — S druge strane u Mexicu je raznoliko društvo, kulturno heterogeno, u kojemu postoje grupe ljudi koje ne uživaju nacionalnu kulturu. Za tu oblast postoji granična skala koja se može mjeriti po razlici ovim pokazateljima: 1960. 4% stanovnika iznad 5 godina starosti sačinjavaju jednojezični uređenici; dvojezičnog urođeničkog stanovništva ima 6%, tj. 3 milijuna ili 10% stanovništva te dobi. Ova 3 milijuna antropolozi nazivaju urođenički problem.*)

Ali jezik nije dovoljan da se ocijeni dimenzija tog fenomena. Uzimajući u obzir druge pokazatelje — tehniku rada, običaje, svijest da pripadaju jednoj zajednici van nacionalne — neki antropolozi smatraju da urođenički problem obuhvaća 7 milijuna stanovnika. 10,600.000 stanovnika iznad 1 godine ne koristi nacionalnu kulturu (31%), cifra koja odgovara onima koji ne jedu pšenični nego kukuruzni kruh. Iako se radi o jednom svijetu koji je djelomično akulturiran, ne jesti pšenični kruh pretežni je seoski i urođenički kompleks.

IV — Prethodni podaci pokazuju postojanje Mexica koji koristi razvoj i koji ga ne koristi i Mexica koji uživa nacionalnu kulturu i koji je ne uživa.

Dakle, van ove dihotomične podjele društva, uzimajući u obzir, ili ne, najosnovnije attribute razvoja, postoji mogućnost — nedovoljno istražena — podjele stanovništva u niže, srednje i više grupe, koristeći popis od 1960.

Ova mogućnost nam otkriva kroz sve pokazatelje da srednje i niže grupe sačinjavaju vrlo mali dio u razmjeru prema cjelokupnom stanovništvu.

Ako se stanovništvo klasificira prema broju soba u stanu u kojem stanuje nailazimo na slijedeće slojeve:

a) stanovi od:	omjer sveukupnog broja stranara
1 sobe	51,2%
2 sobe	25,2%
3 sobe	10,2%
4 sobe	5,2%
5 soba	2,5%
6 soba	1,5%
7 soba i više	4,2%
	100,0

Ukupan broj stanara 1960. iznosio je 34,923.129.

⁵⁾ VII Censo General de Población. 1960. México. Dirección General de Estadística, 1962.

* 1960. stanovništvo iznad 5 g. iznosi 30,146.382.

b) Ponovo klasificirajući stanovništvo u slojeve sa širim intervalima vidimo da 51,2% živi u stanovima od 1 sobe; 34,4% u stanovima od 2 do 3 sobe, a samo 13,4% u stanovima od četiri i više soba.

a) stanari prema odvodu vode ili kanalizaciji	omjer sveukupnog broja starana %
bez odvoda vode ili kanalizacije	71,5
sa odvodom vode ili kanalizacije	28,5
	<u>100,0</u>
b) stanovi prema korištenju vode	
voda nije uvedena u stan niti u zgradu	68,4
voda uvedena u zgradu ali ne u stan	8,5
voda uvedena u stan	23,1
	<u>100,0</u>
c) stanari prema korištenju kupatila	
bez kupatila s tekućom vodom	79,5
sa kupatilom s tekućom vodom	20,5
	<u>100,0</u>
d) stanovi prema gorivu koji se upotrebljava za dogotavljanje hrane	
drvo i ugljen	64,8
petrolej	17,7
plin ili elektr. struja	15,5
	<u>100,0</u>
e) stanovi koji nemaju ni radio ni televiziju	64,6
imaju samo radio	28,7
imaju radio i televiziju	6,7
	<u>100,0</u>

Ovi pokazatelji odgovaraju različitim tipovima životnog standarda. U nekim slučajevima odgovaraju minimalnim zahtjevima kao — korištenje odvoda vode i kanalizacije, u drugim slučajevima odgovaraju standardu života onih koji koriste urbanizaciju i industrijalizaciju zemlje, npr. koriste vodu unutar stana, kupatilo sa tekućom vodom, plin ili električnu struju; u drugim pak otkrivaju razmjerno visok standard života unutar vlastitog gradskog i industrijskog društva kao što je posjedovanje i radija i televizije.

U bilo kojem od ovih slučajeva vrlo je mali dio stanovništva koji ima standard života i navike potrošnje svojstvene gradskom i industrijskom društvu, a još manji onaj koji ima navike potrošnje srednjih i viših klasa.

Prema prethodnim pokazateljima srednje i više stanovništvo je slijedeće:

SREDNJE I VIŠE STANOVNIŠTVO

uvedena voda u stan	najniže 23,1%	uvedena voda	najviše 31,6%
odvod vode ili kanalizacije			

7)

sa kupatilom s tekućom vodom	20,5%		
koriste petrolej, plin ili električ. struju	33,8%	imaju samo radio	28,7%
koriste plin ili elektr. struju	15,5%	imaju 3 sobe ili više	23,6%
		imaju 4 sobe ili više	13,4%

S minimalnim zahtjevima u pogledu životnog standarda, koji bolje omogućuje da se razlikuje stanovništvo koje sudjeluje^{5a)} od »graničnog«^{5b)}, ova razlika oscilira od 24% do 35% od sveukupnog stanovništva: sa strožim elementima iznosi 13% do 23%, a s elementima koji odgovaraju višim srednjim klasama i višim klasama, kao što je imati ujedno radio i televiziju iznosi samo 6,7% od sveukupnog stanovništva. Na žalost, mnogi su od ovih elementa pokazatelji urbanizacije i industrijalizacije, a popisi ne omogućavaju višestranu analizu iz koje bi se razabralo ponašanje gradskog i seoskog stanovništva prema zanimanjima i prihodima, pojavu koju ćemo istaknuti na osnovi nedavnog ispitivanja (ankete).

3. Drugi pokazatelj društvene stratifikacije koji se nalazi u popisu 1960. jest onaj koji odgovara stupnjevima obrazovanja stanovništva, po kojem se može konvencionalno identificirati niža, srednja i viša klasa s nižim, srednjim i višim obrazovanjem.

Ako se klasificira stanovništvo iznad 6 godina prema stupnjevima školovanja, naći ćemo slijedeće slojeve:

8)

a) Stupnjevi školovanja	Omjer u odnosu na cjelokupno stanovništvo iznad 6 godina
nikakvo	43,7
od 4 do 3 god.	31,1
od 4 — 6	19,6
od 7 — 9	3,5
od 10 — 12	1,3
od 13 — 15	0,4
iznad 16	0,4
	100,00

Na ove razmjere očitju utječu grupe godina, spol, porast obrazovnih ustanova i seoski i gradski karakter stanovništva. Najveći broj faktora utječe upravo na onu grupu koja dobiva srednje i više

^{5a)} Stanovništvo koje uživa tekovine civilizacije, tj. sudjeluje u razvoju.

^{5b)} Stanovništvo koje ne uživa u tekovinama civilizacije, tj. nalazi se van granice područja koje se razvija.

obrazovanje: djeca ispod 13 godina ne mogu dobivati taj tip obrazovanja; žene ne dobivaju razmjerno isto obrazovanje kao muškarci; broj stanovništva sa srednjim i višim obrazovanjem danas je veći nego u prošlosti i veći u gradu nego na selu. Grupacije koje proizlaze iz popisa dozvoljavaju nam da elimiramo neke od tih faktora.

b) Ako ponovo klasificiramo stanovništvo u širim slojevima prema stupnjevima obrazovanja imamo:

nikakvo	43,7
osnovno	48,3
srednje	4,8
više	0,8
	<hr/> 100,00

c) Ako podesimo osnovu prema dobi stanovništva i odaberemo one iznad 30 godina, prema godinama školovanja imamo:

nikakvo	45,9
osnovno	48,3
srednje	4,3
više	1,4
	<hr/> 100,00

9)

a) U tom slučaju povećava se broj pojedinaca koji imaju više obrazovanje (od 0,8% na 1,4%), jer otpada stanovništvo ispod 30 godina, ali smanjuje se relativni broj onih koji imaju osnovno i srednje obrazovanje, jer se radi o stanovništvu koje je prošlo školsku dob u jednoj etapi u kojoj su obrazovne institucije bile razmjerno na nižem stupnju. Na žalost, popis ne isključuje stanovništvo iznad 30 godina ili od 25—30 godina i ne može se odbiti ovaj faktor.

b) Još jedan oblik, po kojemu se može podesiti osnova, sastoji se u tome da se ograničimo na muško stanovništvo iznad 30 godina prema godinama školovanja iz čega proizlazi:

nikakvo	40,6
osnovno	52,8
srednje	4,5
više	2,1
	<hr/> 100,00

U bilo kojem od ovih slučajeva srednje i više klase ne dostižu više od 6,6% odgovarajućeg stanovništva, a više klase, s pokazateljem obrazovanja, čine najviše 2%.

4) S druge strane, ako se klasificira ekonomski aktivno stanovništvo po položaju zaposlenja, nailazimo na slijedeće slojeve:

a) od 8 do 11 godina, koji rade

za plaću	0,7
pomažu obitelj	
bez nagrade	1,0
radnici	50,5
rade za svoj račun	33,9
namještenici	13,1
vlasnici	0,8

Od ovih kategorija koje popis stanovništva navodi, postoji jedna koja je naročito nepouzdana i koja obuhvaća vrlo različite

slojeve kategorija onih koji »rade za svoj račun«, među kojima se nalaze »niži namještenici« i »granični« obuhvatajući i sitne vlasnike do obrtnika i sitnih gradskih proizvođača. Tako jedan dio ovih pripada proletarijatu uključivši »lumpen-proletarijat«, a drugi dio srednjoj klasi. Kategorija namještenika uključuje visoke i funkcionere pa jedan dio pripada srednjoj klasi a drugi višoj. U svakom slučaju vrlo je mali dio namještenika i vlasnika, a ovih posljednjih je naročito malo. Ukupno ne čine više od 14%.

b) Viša klasa, prema pokazatelju zanimanja — ako se uzmu u obzir kao vlasnici muškarci iznad 35 godina — dostiže najviše 1,3% u odnosu na ekonomski aktivno muško pučanstvo te grupe godina.

c) U ovom slučaju popisi omogućuju da se razlikuju zanimanja po ekonomskoj aktivnosti, a u svakoj omjeri namještenika i vlasnika su različiti.

Aktivnosti

	primarne	sekundarne	tercijarne
namještenici	0,43	11,55	39,85
vlasnici	0,32	1,30	1,32
ostali	99,25	87,15	58,83
	100,00	100,00	100,00

Iz gornjih se podataka razabire da je broj namještenika 27 puta veći u sekundarnim aktivnostima i 93 puta veći u tercijarnim aktivnostima nego u primarnim, dok je broj vlasnika samo četiri puta veći u sekundarnim i tercijarnim.

d) Dakle, ako se traži omjer klase vlasnika i rukovodilaca s osnovnom koja joj najviše ide u prilog za njeno iskazivanje u postocima, tj. sekundarnih i tercijarnih aktivnosti i pokazateljem koji joj najviše pogoduje, proizlazi da od cjelokupnog ekonomskog aktivnog stanovništva, zaposlenog u sekundarnim i tercijarnim aktivnostima 4,83% čini upravno osoblje (tj. 95.132 od ukupno 5,187.086).

11)

5) Prethodnim podacima treba dodati još dva koji pomažu da se odrede srednji i viši slojevi. Omjer obitelji koje imaju:

- privatni auto jest 7,1% od sveukupnog broja obitelji,
- imaju telefon u stanu 2,2% od sveukupnog broja obitelji.

Dakle, i auto, i telefon su pokazatelji usko povezani s gradskim životom. Na selu ih koriste samo više klase, a ima slučajeva da ih članovi viših klasa ne koriste jer žive u osamljenim krajevima. Na žalost nije moguće ustanoviti razmjer gradskog i seoskog stanovništva koji posjeduju telefon i auto.

6) Što se tiče prihoda, Kontrolna uprava Sekretarijata za industriju i trgovinu objavila je rezultate jedne ankete iz 1961—62. god.⁶⁾ Ovi podaci omogućuju da se stratificira stanovništvo na slijedeći način:

⁶⁾ Investigación Nacional de la Vivienda Mexicana. 1961—1962. México, D. F., Instituto Nacional de la Vivienda. 1963.

a) mjesečni prihod po osobi koja radi (1961—62.) (u pesosima) ^{6a)}	u omjeru prema cjelokupnom broju
do 300	41,5%
od 300 — 500	26,1%
od 500 — 750	12,5%
od 750 — 1.000	9,5%
od 1.000 — 2.000	7,5%
iznad 2.000	2,9%
	<u>100,00</u>

b) Ako ponovo klasificiramo stanovništvo prema obiteljskim prihodima i s intervalima koji dozvoljavaju odvajanje relativno viših grupa prihoda, imamo:

mjesečni prihod porodice (u pesosima) (1961—62.)	u omjeru prema cjelokupnom broju
do 300	22,5%
od 300 — 500	23,4%
od 500 — 1.000	27,8%
od 1.000 — 3.000	22,7%
iznad 3.000	3,6%
	<u>100,00</u>

12)

Ako mjesečni prihodi porodice pokazuju manje neujednačenu podjelu nego mjesečni prihodi po radnoj osobi, to je zato što u jednoj te istoj porodici ima više ekonomski aktivnih osoba, što je češći slučaj u grupama s nižim prihodima.

Ovi podaci predstavljaju ozbiljne smetnje u razlikovanju srednjih i viših klasa. S jedne strane, kad se radi o osobama koje rade najviši interval odgovara grupama od 2.000 i više mjesečno i kad se radi o obiteljima od 3.000 i više pesosa. S druge strane, P.T.B. u 1962. godini iznosio je 145 hiljada milijuna pesosa, broj ekonomski aktivnih osoba 10.750.000, a obitelji 6.740 (1961—62.). Tako je prosječni godišnji prihod radne osobe bio 14.500 pesosa a mjesečni 1.208,33; prosječni godišnji prihod porodice iznosio je 21.513, a mjesečni 2.094,16; raspodjela prihoda je tako nepovoljna da je prosjek po radnoj osobi 361,9, te je potrebno doći do C 90 da se dostigne 1.303,34 pesosa.

U takvim prilikama samo malo više od 10% ekonomski aktivnih osoba imaju prihod iznad prosjeka, a samo 15% porodica veće prihode od prosječnog obiteljskog prihoda.

Naročito je teško utvrditi više klase. Naprosto se ostavljaju prazni razmaci za grupe s niskim prihodima, a budući da se odbijaju odgovori i taje visoki prihodi, naročito je teško utvrditi ove grupe pomoću ličnog ili obiteljskog prihoda. Ipak imajući na umu druge pokazatelje i činjenicu da je raspodjela unutar najviših slojeva vrlo neujednačena — grupe s ličnim prihodima iznad 10.000 pesosa, koje sačinjavaju višu srednju klasu i iznad 20.000 koje sačinjavaju višu klasu, obuhvaćaju vrlo mali broj pučanstva, koji bez sumnje nije veći od 1,3% sveukupne ekonomski aktivne snage, niti obuhvaća više od 100.000 porodica.

^{6a)} 1 dolar = 12,50 meksikanskih pesosa.

V) Prethodne su razlike naglašene kad se stratificira stanovništvo po gradskom ili seoskom obilježju. Po meksikanskim propisima smatra se gradskim stanovništvom ono koje živi u mjestima s više od 2500 stanovnika, a posebno ono u mjestima s manje od 2500 stanovnika. Iako se čini da je ova granica proizvoljna, istina je da su vrlo visoki korelativni koeficijenti između seoskog i »graničnog« stanovništva i stanovništva koje »sudjeluje« (što smo na drugom mjestu objasnili)⁷⁾.

a) Dakle, uzimajući granicu od 2500 stanovnika, 49% je seosko, a 51% gradsko stanovništvo. Ali ako uzmemo internacionalnu granicu koja dijeli gradsko od seoskog stanovništva, proizlazi da 70,4% živi u mjestima s manje od 20.000 stanovnika, a samo 26,6% u mjestima s više od 20.000 stanovnika.

b) Ove su razlike vrlo oštre ako se gleda na činjenicu da 22,8% stanovništva živi u mjestima s manje od 500 st.; 35,6% u mjestima s manje od 1000 st.; a u drugoj krajnosti 18,6% u mjestima više od 100.000 st. i samo 12% u mjestima s više od 500.000 st. s posljedicama koje ove činjenice imaju na standard života, pa iako u svim zemljama postoji znatna razlika u standardu života gradskog i seoskog stanovništva, u nerazvijenim zemljama ove su razlike, kao što je poznato, još uočljivije.

1) Prvi dokaz prethodne tvrdnje jest da je u Mexicu prihod po glavi u seoskom sektoru 1960. g. bio 1.500 pesosa a u gradskom 6.300.

2) S druge strane, grupe s niskim prihodima obuhvaćaju mnogo veći dio seoskog stanovništva nego li gradskog, dok se dešava protivno s grupama srednjih i većih prihoda. Uzimajući kao granicu naselja od 2500 stanovnika da bi se razlikovalo gradsko od seoskog stanovništva, ove su razlike slijedeće:

a) mjesečni prihod po radnoj osobi (1961—26.) (u pesosima)	omjer u odnosu na sveukupno stanovništvo	
	seosko	gradsko
do 300	65,3	20,6
od 301 — 500	21,7	30,0
od 501 — 750	6,3	17,9
od 751 — 1.000	3,9	14,4
od 1.001 — 2.000	2,5	12,0
iznad 2.000	0,3	5,1
	<hr/>	<hr/>
	100,0	100,0
b) mjesečni prihod porodice (1961—62.) (u pesosima)		
do 300	39,9	6,6
od 301 — 500	28,4	19,0
od 501 — 1.000	21,2	33,8
od 1.000 — 3.000	10,0	34,3
iznad 3.000	0,5	6,3
	<hr/>	<hr/>
	100,0	100,0

⁷⁾ cf. Pablo González Casanova. »Sociedad Plural y Desarrollo Económico: El Caso de México« en *América Latina*, Año V. — NO. 4. Octubre—Diciembre de 1962.

U oba slučaja očito je da je najneujednačenija raspodjela prihoda između gradskog i seoskog stanovništva.

Od seoskog stanovništva samo 10,5% obitelji ima 1000 pesosa (80 dolara) mjesečnog prihoda, dok kod gradskog stanovništva iznosi 40,6%. Iako su životni troškovi veći u gradu, razne pojave pokazuju da je ne samo omjer stanovništva sa srednjim i nižim prihodima na selu veći nego u gradu, već kako je to očito, niži je i standard života seoskog stanovništva nego gradskih grupa s istim prihodima.

3) Što se tiče obrazovanja ekonomski aktivnih osoba (1961—62.) nailazimo na slijedeće činjenice:

a) U sloju s prihodom manjim od 300 pesosa, tj. 89,4% seoskog stanovništva ima do 3 godine školovanja, dok gradsko stanovništvo tih istih uslova čini 47,5%.

b) U seoskoj grupi od 301 pesos do 500 završili su samo osnovno školovanje 98%, dok u odgovarajućoj gradskoj grupi 86,6%; ostali su završili srednje i više škole.

c) U seoskoj grupi od 501 pesos do 750, ima samo osnovno školovanje 90,7%, dok u odgovarajućoj gradskoj grupi 76,6%.

d) U seoskoj grupi od 751 pesos do 1000, ima samo osnovno školovanje 90%, a 62,7% u odgovarajućoj gradskoj grupi.

e) U seoskoj grupi od 1001 pesos do 2000 imaju osnovno školovanje samo 72%, dok u odgovarajućoj gradskoj grupi 74,9%.

f) Konačno, u seoskoj grupi od 2000 pesosa i više samo 53,3% ima osnovno školovanje, dok u odgovarajućoj gradskoj grupi ima ih samo 26,6%.

g) Ista se pojava ponavlja u školovanju srednjeg i višeg stupnja. U grupama s istim prihodima manji je broj seoskog stanovništva sa školom srednjeg i višeg stupnja nego gradskog:

U sloju od 1001 do 2000	seosko stan.	koje se školuje	od 7—11 g. čini	20,4%
" " "	gradsko	" "	od 7—11 g. čini	30,9%
" " "	seosko	" "	iznad 12 godina	7,6%
" " "	gradsko	" "	iznad 12 godina	21,2%
" iznad 2000	seosko	" "	od 7—11 g.	25%
" " "	gradsko	" "	od 7—11 g.	26%
" " "	seosko	" "	iznad 12 godina	21%
" " "	gradsko	" "	iznad 12 godina	37%

Polovina stanovništva na selu s visokim prihodima ima samo osnovno obrazovanje, dok u gradu u grupi s najvišim prihodima 73,4% ima školu srednjeg i višeg stupnja.

h) Ove se iste razlike opažaju između seoskog i gradskog stanovništva, ako uzmemo grupe školovanja neovisno o prihodu.

*Seosko i gradsko stanovništvo prema godinama školovanja
1961—1962.*

godine školovanja	seosko	gradsko
0 do 3	81,2	29,4
4 do 6	16,3	45,5
7 do 9	1,9	14,8
10 do 11	0,2	2,9
iznad 12	0,4	7,4
	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0

Od seoskog stanovništva 2,5% ima srednje i više obrazovanje, a od gradskog 25,1%.

Što se tiče karakteristika stanovanja slična je pojava. Kod grupa istih prihoda na selu manji broj osoba živi u stanovima s uvedenom vodom i električnom rasvjetom.

*Seosko i gradsko stanovništvo prema prihodima
i s korištenjem kanalizacije (1961—62)*

mjesečni prihodi (u pesosima)	stanovi prema korištenju kanalizacije	
	seosko	gradsko
do 300	0,8	63,3
od 301 do 500	4,0	64,2
od 501 do 1.000	8,1	75,6
od 1.101 do 3.000	18,4	86,0
iznad 3.000	65,5	94,6
	<hr/> ukupno 4,7	<hr/> 76,3

Da bi više od 50% seoskog stanovništva jednog sloja imalo stan s vodovodnim uređajem potrebno je da pripada grupi od 3.000 pesosa i više. Dok kod gradskog stanovništva niži slojevi žive u više od 50% stanova s kanalizacijom.

*b) Seosko i gradsko stanovništva prema prihodima
i uvedenom vodom u stan (1961—62)*

mjesečni prihod (u pesosima)	stanovi s uvedenom vodom u stanu (razmjer u odnosu na sveukupne pripadnike pojedinih grupa)	
	seosko	gradsko
do 300	25,7	44,3
od 300 do 500	32,8	57,3
od 501 do 1.000	45,9	71,1
od 1.000 do 3.000	65,3	84,5
iznad 3.000	83,8	94,5
	<hr/> ukupno 34,8	<hr/> 71,1

Da bi seosko stanovništvo imalo uvedenu vodu u više od 50% stanova, potrebno je doći do grupe s više od 1.000 pesos, dok kod gradskog stanovništva, počev od grupe iznad 301 pesos, 50% stanova ima uvedenu vodu.

c) *Seosko i gradsko stanovništvo prema prihodima i rasvjeti u stanu (1961—62)*

mjesečni prihod (u pesosima)	stanari prema rasvjeti	
	seoski ima	gradski ima
do 300	20,3	75,7
od 301 do 500	21,7	81,7
od 501 do 1.000	36,8	90,6
od 1.001 do 3.000	53,2	95,6
iznad 3.000	89,2	98,5
ukupno	26,7	89,4

U pogledu rasvjete ove su razlike još izrazitije, kao što je i prirodno. Dok svi gradski slojevi imaju električnu rasvjetu u omjeru iznad 75%, u seoskim samo grupa s najvišim prihodima prelazi taj omjer.

Iz prethodnih se podataka vidi da je prosječni prihod u Meksiku vrlo nizak, da srednje i više klase čine vrlo mali dio društvenih slojeva, da se sve razlike naročito zapažaju na selu gdje su prihodi niži, a kod srednje i niže klase manje; raspodjela prihoda manje je ujednačena, standard života niži. Ove su razlike tako znatne da pokazatelji, koji služe da bi se razlikovale srednje i više od nižih gradskih klasa, dovoljni su da bi se razlikovale srednje i više od nižih seoskih klasa; takav je slučaj s uvedenom vodom u stan, s vodovodnom instalacijom, rasvjetom koji su mnogo karakterističniji kod seoskih grupa s visokim prihodima nego kod gradskih.

5) S druge strane teritorijalni razvoj Mexica vrlo je nejednak, što je tipično za nerazvijene zemlje. Razlikama koje se zapažaju u društvu dodaju se teritorijalne i državne razlike. Jedna trećina stanovništva imala je 1960. više od 3/4 industrije, dok su 2/3 imale manje od 1/4.⁸⁾

Razlike u industrijalizaciji, ovdje, kao i bilogdje idu uporedo s razlikama u standardu života. Dok Federalni distrikt i sjeverne države dosižu standard života iznad prosječnog nacionalnog u omjeru od 35 do 100%, naprotiv Chiapas, Oaxas, Guerrero, Tlaxcala, Hidalgo Guanajuato, San Luis, Zacatecas imaju za dvije trećine niži standard života od prosječnog nacionalnog. Teritorijalne i državne razlike, što se tiče najvišeg i najnižeg standarda života, u mortalitetu čine više od 2, više od 2 u nepismenosti, skoro 4 što se tiče nastavnika i učenika, skoro 4 u korištenju vode, skoro 5 u minimalnoj plaći, više od 4 u potrošnji šećera. Razlika nacionalnog bruto produkta po glavi između najbogatijih predjela i deset naj-

⁸⁾ Horacio Flores de la Pena. «Los Salarios y el Desarrollo Económico» Nov. de 1963. Inédito.

siromašnijih predjela jest 6.500 pesosa 1960. godine.⁹⁾ Konačno grupe s niskim prihodima obuhvaćaju veći dio u nerazvijenim državama, a srednje klase, razmjerno su manje prema tome da li su države siromašnije, te je vrlo visok korelativni koeficijent u razvoju između federativnih cjelina i srednje klase.^{9a)}

60. Sve se ove razlike globalno razabiru preko općih proračuna o raspodjeli nacionalnog prihoda. Prema zadnjem komparativnom radu o raspodjeli prihoda, dio koji pripada radnom sektoru polovinom stoljeća, jest 49% sveukupnog nacionalnog prihoda u Francuskoj, 59% u Kanadi, 59% u Švajcarskoj, 65% u SAD, 67% u Engleskoj.¹⁰⁾ U to doba radni sektor dobiva u Meksiku 24% nacionalnog prihoda, cifra koja se mora sa rezervom upoređivati sa prethodnima jer nije podešena za tu svrhu, već pokazuje redosljed razlika po veličini.

1960. dio koji odgovara, sektoru rada popeo se na 31% nac. prihoda (uključivši zajmove gradskih radnika), mnogo niži razmjer od bilo koje razvijene zemlje, a vrlo nejednako podijeljen u vlastitom sektoru.

Relativno pomanjkanje klasne politike i klasne svijesti

VI Po strukturi Mexica — vrlo nejednako i različitoj — moglo bi se pomisliti da bi morao neminovno postojati marksistički model u zemlji, sa pojavom klasne svijesti i klasne političke akcije koje čine jezgro ovog tumačenja klasičnog kapitalizma. Ali ipak realnost je drugačija. Većina meksičkog proletarijata grupira se u vladinim sindikatima i partijama; sindikati i partije koje nisu vladine slabe su i teško bi se mogle smatrati klasnim političkim organizacijama ili sa klasnom svijesti.

Da počnemo sa problemom političke strukture.

1 — Vrlo je teško, čak i nemoguće mjeriti snagu vladine partije u odnosu prema drugim partijama na osnovi broja učlanjenih. Vladina partija ima tip kolektivnog učlanjivanja, a partije opozicije ili ne bilježe podatke ili su statistički podaci kojima raspolažu tajni. U takovim uvjetima jedini način koji preostaje za analizu situacije u partijama jest izbor predstavnika i glasanje. Od 1929. kad je osnovana vladina stranka nikada nije bila poražena na izborima za predsjednika, guvernera, niti senatora. Kroz taj period partija je dovela na vlast šest predsjednika, skoro 200 guvernera, 282 senatora. Što se tiče poslanika od 1929. svi su pripadali vladinoj stranci; poslije te godine partije opozicije uspjele su postići do 40% sveukupnog broja poslanika.

Od posljednjih predsjedničkih izbora prije revolucije (1910) do posljednjih predsjedničkih izbora revolucionarnog perioda (1958) opozicija ne uspijeva zabilježiti više od 25% glasova, i to samo jednom 1952. Obično kandidat ili svi kandidati opozicije zajedno ne postizavaju 10% sveukupnih glasova. Premda ima po-

⁹⁾ Ibid.

^{9a)} Pablo Gonzáles Casanova: «Kvantitativna definicija razvoja» (neobjavljeni rad)

¹⁰⁾ National Income and its Distribution in Underdeveloped — Countries. Statistical Papers Series E. No. 3, New York, United Nations, 1951.

java kolektivnog glasanja i raznih tipova izbornih prevara, u glasačkim kutijama efektivni glasovi znatno idu u prilog vladinoj partiji.

Fakat je da se u Mexicu od 1929. formirao sistem prevladavajuće partije. Ne postoji klasičan sistem partija po kojemu bi se partije izmjenjivale na vlasti, niti postoje partije radnih masa. Politički organizirane radne mase nalaze se u ogromnoj većini kontrolirane od vladinih organizacija, i u jednoj ili drugoj formi pristaše su vladinog sistema organizacije. Iako partije i vođe opozicije smatraju da su u ovom slučaju, kao i u sindikalnom, mase radnika rukovođene odozgo, jedan objektivniji i dulji studij tog problema otkriva da prevladava suglasnost radnika s političkim vladinim organizacijama, ili njihov komformizam i skepticizam u stvaranju nezavisnih organizacija koje bi vodile prema vladi različitu, čak i suprotnu politiku.

2 — S druge strane sindikalizam — kao politička nacionalna snaga — pokazuje mnogostruke karakteristike jedne strukture koja je zavisna o vladinoj politici, a naročito o politici vrhovne egzekutivne vlasti.

U prvom redu dvije trećine sindikaliziranih radnika pripada vladinoj organizaciji (Konfederacija meksičkih radnika) usko povezanoj sa službenom partijom preko radničkog sektora partije, i vezanoj s vladom preko svojih vođa. Drugi sindikati, koji nisu učlanjeni u toj Centrali također imaju jake veze sa službenom partijom i vladom. Rukovodioci u svim tim slučajevima dobivaju kao ustupak znatan broj parlamentarnih predstavnika. Na primjer u Skupštini 1952—55. bilo je 35 radničkih poslaničkih mjesta, od kojih je 19 pripadalo velikoj vladinoj centrali, a ostala drugim provladinim centralama i sindikatima (željezničara, rudara, CROC, EROM, GGT.) Povezanost ovih vođa s vladom vršila se kroz više decenija; katkada su poslanici, a katkada senatori.

U ustavnom periodu meksičke revolucije (1918—62) bila su najmanje 52 senatorska mjesta iz radničkog sektora (33 od 1944. do 1962), a više od 250 poslaničkih mjesta iz istog sektora (150 od 1940). Jedna studija o sudjelovanju predstavnika nekog nezavisnog radničkog pokreta u oba doma teško bi mogla otkriti njihov karakterističan stav i njihovu snagu.

Ali, osim ovih podataka koji zahtjevaju minuciozno ispitivanje da bi se prevazišlo puko dokazivanje primjerima, pokazatelj zavisnosti meksičkog sindikatizma o vladi, a naročito o predsjedničkoj politici bez sumnje su štrajkovi.

3 — U stvari, promatrajući broj štrajkova i štrajkaša koji se pojavljuju u raznim predsjedničkim režimima, opaža se da upravo za vladavine predsjednika, koji su poznati po svojoj radničkoj i narodnoj politici, ima najviše štrajkova i štrajkaša (kao da se sindikalne vođe osjećaju zaštićenima, pa čak i potaknutim od predsjednika).

Dešava se upravo obrnuto, kad predsjednici vode manje radikalnu opću politiku ili otvoreno surađuju s vlasničkim sektorima — nacionalnim i inostranim. Tako vidimo da je u periodu predsjednika Obregona (1920—24), koji je među svojim pristašama brojio »Crvene bataljone« i radničke vođe, bilo prosječno 197 štrajkova godišnje, u konzervativističkom periodu Callesa i Maximata

i Callesa (1925—34) prosjek pada na 41 da bi se onda popeo na 478 za vrijeme agrarne i radničke vlade Lazara Cárdenasa (1934—40). Kasnije prosjek je 387 za umjerene vlade Avila Comacha, 108 za Alemána (kada je raspodjela prihoda nepovoljnija za radni sektor) 248 za Ruiza Cartinesa u čijoj politici prevladava reformizam. Što se tiče štrajkaša, prosjek je 64.000 (Obregón); 4.000 (Calles i Maximato); 61.000 (Cárdenas) 56.000 (Avila Comacho); 19.000 (Alemán); 25.000 (Ruiz Cortines).

Radnički pokret slijedi politiku izvršne vlasti, zaklanja se iza snage izvršne vlasti: broj štrajkova i štrajkaša raste kad je opća politika predsjednika radikalna, ili reformistička, a opada u obratnom slučaju. Postoje najmanje tri odstupanja od ovog pravila. Štrajkovi 1933. koji otkrivaju nezadovoljstvo radničkog pokreta s konzervativnom i proturadničkom politikom Maximata, štrajkovi 1943—44, u periodu Avila Camacha, u kojima radnički pokret nastoji pokazati svoju snagu, ignoriranu od vlade, i štrajkovi 1958. u kojima se jedan sektor radničkog pokreta — telegrafista, željezničara, električara — bori da bi vratio svoju nezavisnost i poboljšao predstavnički karakter svoje organizacije. Efekt ovih manifestacija je različit:

1. — Štrajkovi 1933. i još drugi faktori utječu na narodnu i agrarnu politiku vlade Cardenasa, a radničke organizacije su jedan od najvažnijih oslonca vlade u njenoj politici eksproprijacije nacionalne i inostrane imovine, uključujući i eksproprijaciju nafte.

2. Štrajkovi 1944. g. doveli su do znatnog pritiska i podudarujući se s ekonomskim procvatom zemlje i s *najvišom kvotom porasta* koju je Mexico ikada imao, radne mase se pomiruju s prilikama u kojima žive i prihvaćaju nove uvjete. 3. Štrajkovi 1958. omogućuju da radnički pokret koji u njima sudjeluje postigne djelomične političke i ekonomske uspjehe, kad se taktika novih rukovodilaca podudara s pomirljivim duhom karakterističnim za moderne sindikate i trade unioniste. U protivnom slučaju dovode *istovremeno* do pritiska na vođe i radnike koji ne prihvaćaju pregovore i pomirljivost, dovode do vladine politike podizanja plaća i davanja zajmova »buntovnim« radnicima i politike zajmova koja ide i dalje od onoga što su zbačeni lideri tražili. S takvom politikom nezadovoljstvo ne stvara revolucionarne radničke organizacije niti po karakteristikama masa niti po vladinoj politici ekonomskog popuštanja i političkog neustupanja. Nezadovoljstvo ostaje svedeno na verbalni radikalizam i emocionalne manifestacije nekolicine. Proletarijat je ujedno reformistički i pomirljiv i slijedi i podržava vladinu politiku bez ikakvih simptoma pojava organiziranih radničkih masa revolucionarnog karaktera, a još manje pojava centrala i narodnih radničkih partija s ideologijom i radikalnim organizacijama sličnih klasičnom marksističkom modelu.

Prethodne se pojave potvrđuju kad se detaljnije analizira problem klasne svijesti:

a) Radnici koji imaju klasnu svijest najbližu klasičnom marksističkom modelu svode se na neke grane javnog sektora a iznimno se nalaze u industriji privatnog sektora. Ali pošto imaju unutar radničkog sektora visoku plaću i položaj srednje klase, iako upotrebljavaju marksističku retoriku, kao mase prihvaćaju trade-uni-

onizam i poslije ustupaka obično su pomirljivi. Njima se priključuju male grupe intelektualaca, studenata i lidera s malo utjecaja na radničke mase.

b) Oni koji pokazuju da imaju klasne svijesti sa svim marksističkim karakteristikama, to su uglavnom članovi »sitne buržoazije« i »velikog proletarijata«, »radnika milijunera«. I jedni i drugi imaju ono što Ouzgane nazivlje »luksuzni socijalizam«, sa »spontanom« i »anarhističkim« stavovima unutar vlastitog marksističkog rječnika, koji se podudaraju s verbalnim radikalizmom, tako malo utjecajnim u masama.

c) Postoje — istina — grupe radnika koje imaju karakteristike radikalne klasne svijesti koja se ispoljuje kao marksistička a njihove se organizacije stvarno osnivaju na radnoj snazi, naročito u nekim seoskim sektorima na visokom stupnju razvoja kao La Laguna i Sinalsa. Vođe ovih grupa pripadaju dvama tipovima, iznimno vezanim za Komunističku partiju kao što je slučaj u La Laguni, obično vezanim za Socijalističku marksističko-lenjinističku partiju. Ali u oba slučaja rukovodstvo ovih grupa nastupa u savezništvu s političarima vladajuće klase nezadovoljnim s vladom ili u savezništvu s marksističkim grupama same vlade. Iako je omjer radnika koji kontroliraju ove organizacije neznatan u odnosu na cijelu radničku klasu, političke se borbe vode u uvjetima i s karakteristikama koje određuju političke grupe vladajuće klase.

U stvari, period agitacija, štrajkova, pokreta masa potpuno ovisi o periodu borbe između raznih grupa vladajuće klase. I kada do toga dolazi zbog ekonomske depresije njima se rukovodi tako da čim su zadovoljni minimalni ekonomski zahtjevi nekih jezgra proletarijata i zadovoljni politički zahtjevi vodećih grupa vladajuće klase, *klasna svijest* se gasi i konačno je svedena na male grupe pojedinaca bez utjecaja na mase. Ove male grupe ostaju i dalje u stalnoj vezi s nezadovoljnim vođama *buržoazije*, čekajući novu priliku za nastup koju svi iskorišćuju.

Male jezgre poljoprivrednih radnika organiziranih van dohvata vlade i rukovođenih od komunističkih lidera uspijevaju u toliko što svoje zahtjeve ograničuju na ekonomski teren, i kako su u većini komunalni proizvođači, njihove borbe i njihovi zahtjevi kreću se oko fiksiranja cijena svojih proizvoda.

d) Veza između vladajuće klase i vođa grupa i organizma koji naizgled imaju radikalnu klasnu svijest manifestira se na razne načine:

1. — Donedavna su u Mexicu postojale četiri marksističko-lenjinističke partije. Danas ima dvije: Komunistička partija i Socijalistička marksističko-lenjinistička partija. Komunistička partija ima tako ograničen broj članova (5.000 približno) da je pokušala da sklopi savez s drugim radikalnim grupama, da bi mogla sudjelovati u izbornoj borbi. U ovom se organizmu nalaze radnički i seljački lideri, usko povezani s nezadovoljnim vođama vladajuće klase.

S druge strane, Socijalističkom marksističko-lenjinističkom partijom rukovodi poznati vođa meksičke revolucije koji je pripadao vladinoj stranci od 1929. do 1948. Partija kojom rukovodi čini se kao da stvarno djeluje kao »ljevičarska« partija vlade. S oskudnom masovnom snagom upotrebljava marksističku retori-

ku za sudjelovanje u političkim borbama a u dvama zadnjim predsjedničkim izborima odlučila je da podrži kandidata vladine stranke; u poslaničkim izborima često podržava kandidate vladine partije, a nedavno se požurila da zatraži kao kandidata za guvernera države Simaloa — gdje su najveće njene snage — jednog člana vladajuće partije.

2. — Sve ostale grupe ljevice i vođe ljevice povezani su u jednoj ili drugoj formi sa članovima vladajuće klase i svaki važniji član vladajućih klasa ima ljevičarskih pristaša. Definicija čovjeka ljevice koji stvarno djeluje u meksičkoj politici zavisi od njegove veze s ovom ili onom političkom grupom vladajuće klase.

3. — Sve marksističko-lenjinističke partije i grupe zahtijevaju razvoj kapitalizma i »buržoaske demokracije« i odgodu socijalističke revolucije u neodređenoj formi. Po tome se razlikuju od onih koji izolirano podržavaju potrebu druge revolucije, kao psihološke manifestacije više nego političke i katkada kao emocionalni oblik reagiranja zbog stvarne političke nemoći.

4. — Između raznih ljevičarskih grupa i partija postoji kao opsesija pomanjkanje uzajamnog poštovanja, a uzrok ove činjenice nalazi se u a) nastojanju suvremenog marksizma da dade prednost ideološkoj analizi pred strukturalnom analizom; b) što se u marksističkoj retorici pretjeruje s nazivima »oportunisti«, »sektaši« ili »avanturista«, a da se ne pokušava dati neko globalno tumačenje; c) jer je oslon na radničke mase na koje računaju vrlo slab, a oslanjaju se na rukovodeće grupe vladajuće klase koje se međusobno bore; d) u oportunizmu i verbalnom sektaštvu prema rukovodećim grupama zemlje. Podjela ovih grupa često odgovara podjelama rukovodećih grupa zemlje i ovisnosti o njima. Oportunizam i verbalno sektaštvo su emocionalne i ideološke manifestacije ove situacije. Neki se prilagođuju prilikama i nazivaju ih »oportunistima«; drugi verbalno odbacuju ove da ne bi bili smatrani »oportunistima«. Jedni i drugi nastoje da se uzajamno napadaju i da poboljšaju svoj položaj.

5. — Također ima mnogo sličnosti u ekonomskim i političkim programima marksističko-lenjinističkih grupa i programa sindikata i vladajuće partije. Analizirajući programe jednih i drugih, vidimo da se podudaraju neka stanovišta o tome što se mora učiniti za *razvitak kapitalizma* (prema terminologiji ljevičara) ili *razvitak zemlje* (prema terminologiji vladinih organizacija).

. — Ova se zajednička stanovišta naglašuju ugovorima i proklamacijama. Na narodnim mitinzima vladine partije može se čuti jezik koji bi u drugoj kojoj zemlji bio ultraradikalan, a u političkoj kulturi Mexica rezultat je naročite forme u kojoj je nastao kapitalizam. U stvari, marksizam je jedan od elemenata koji se nalaze u etičkom kompleksu meksičkog kapitalizma. Mnogi političari iz vladajuće klase i javnog sektora bili su u mladosti marksisti, a mnogi mladi studenti ili intelektualci marksisti mogu se smatrati budućim administratorima ili poduzetnicima. Ipak, dan-danas, usprkos antikomunističkim kampanjama, često odgoi mladog buržuja obuhvaća marksističko obrazovanje, čak i marksističku etapu (kad bi meksički lord Chesterfield pisao o perspektivi, koja je određena njegovu sinu, preporučio bi mu da u jednom periodu svoje mladosti bude marksist i da barem prouči najznačajnija

marksistička djela). Ovakva kulturna situacija utječe da bude još više zajedničkih stanovišta i čini da marksističke ideologije i marksistička retorika ne može biti samo svojina radničke klase. One su dio meksičke političke kulture, a vladine ih organizacije, partije i sindikati upotrebljavaju na svojim mitinzima, skupovima, spisima namijenjenim radničkoj klasi.

Ovoj situaciji u kulturi koja proizlazi iz geneze nacionalističke i kapitalističke revolucije, koja nije mogla nastupiti s ideologijom liberalizma,^{11a)} treba dodati neke stilove političkog korištenja ideologija i javno mjenje koje se naročito odražava u štampi: vlada ima svoj službeni test koji prevladava; ima mnogo novina i postoji prilična sloboda izražavanja. Postoje novine »krajnje ljevice« koje stalno vrlo oštrim izrazima napadaju predsjednika republike ili predsjedničkog kandidata vladine partije.

Ove novine djelomično financiraju rukovodioci i grupe vladinog kruga, koji se preko njih bore za vlastite ciljeve. Nije rijedak slučaj da novine krajnje ljevice imaju lične, političke ili financijske veze s grupama vladinog kruga, identificiranim s bankom i vladinom desnicom. Ali, s druge strane, sama vlada ima ljevičarskih listova (desnica ih ima još više), ima subvencioniranih i financiranih listova, koji postavljaju zahtjeve vladi, kritiziraju funkcionere, okupljaju ljevičarske pisce i novinare. Dok prvi naglašuju pitanja borbe klasa, onako kako su u vezi s frakcijama vladajuće klase, ovi drugi naglašuju pitanja borbe protiv imperijalizma, a u unutarnjoj politici podržavaju vladinu partiju i njene najprogressivnije mjere. Među ostalim zadacima trebaju okupiti oko vlade ljevičarske struje opozicije.

7. — Ovom reformističkom nacionalističkom stavu ljevice — ugroženom samo od verbalističkog radikalizma pojedinaca ili izoliranih grupa — odgovara prevladavajući nacionalistički, reformistički i čak kamformistički stav velike većine organiziranog proletarijata. Iako se dešava da proletarijat izražava svoje nezadovoljstvo — u cikličkoj formi — ili u trajnim izoliranim formama, pojedinačnim i neefikasnim, može se kazati da većina organiziranih radnika ima pomirljiv stav ili najviše reformistički, koji se podudara sa zahtjevima vladinih sindikata i vladine partije.

Što se tiče suvremenog mentaliteta meksičkog radnika imamo samo dvije studije s terena, jednu sociologa Joseph Kahla i drugu studenta Carrenarda kojom je rukovodio antropolog Ricardo Pozas. U prvoj se razabiru simptomi komformizma u radničkoj klasi, a politički nekomformizam naročito se pojavljuje kod radnika srednje klase (majstori i nadglednici) koji osjećaju da im je budućnost »blokirana« i ne nalaze oslona ni kod radničke mase ni kod tehničara i inženjera.¹²⁾ Po našem mišljenju, u tom slučaju, njihovo bi se nezadovoljstvo trebalo da analizira u vezi s ideologijama autoritativnog i fašističkog, više nego marksističkog tipa. U drugoj studiji među radnicima se pojavljuje »nacionalna svijest«,

¹¹⁾ Pablo González Casanova. »El Ciclo de una Revolución Agraria. Cuadernos Americanos. Enero-Febrero de 1962. y La Democracia en México; Estructura Política y Desarrollo Económico. México. Editorial Era. En Prensa.

¹²⁾ Kahl, Joseph. A. Tres Tipos de Trabajadores Industriales Mexicanos. Revista de la Escuela Nacional de Ciencias Políticas y Sociales. UNAM. Abril—Junio de 1959.

»ponos zbog nacionalnog napretka«, »zadovoljstvo s radom«, forme u kojima se udaljuju od svakog pokreta koji bi dolazio u sukob s kapitalom. O ovoj posljednjoj tački autor kaže slijedeće: »U ideologiji radnika Sahaguna uopće ne postoji nikakva revolucionarna klica. Malo ima elemenata koji smatraju sindikat borbenom snagom protiv poduzeća. Čini se da je zajednički obrazac duh suradnje za postizanje uzajamnih dobrobiti. Malo ima onih koji smatraju da se kao osnovno treba postaviti suprotnost između rada i kapitala. Još manje ima (i stvarno je rijedak slučaj) onih koji razmišljaju o eventualnom pretvaranju sindikalne borbe u političku borbu koja bi dovela do promjene društvenih institucija. Zahtjevi se svode na zadovoljenje potreba koje ne prevazilaze ono što treidjunionistička teorija traži, tj. prvenstveno postizavanje visokih plaća«. ¹³⁾

Radnički je pokret, tako, dio vlade i sistema koji se uspostavio u Mexicu: velika većina radnika pripada vladinim organizacijama; slijedi politička nastojanja izvršne vlasti, komformista je ili reformista i ponosi se nacionalnim napretkom.

Određivanje faktora

Ali, kako se može protumačiti ova pojava? Koji su faktori koji pobijaju marksistički model klasne borbe i klasne svijesti? Je li to pojava prvenstveno psihološkog i ideološkog otuđivanja? Čime se može protumačiti ova pojava? Je li to pojava kontrole proleterskih snaga?

Očito u meksičkoj politici ima pojava ideološkog i političkog rukovođenja namijenjenog kontroli radničke klase i radikalnih grupa (po marksističkoj terminologiji pojave otuđivanja radničke klase). Također ima pojava policijskog pritiska i grupa pritiska u sindikatima; ali pojava nerazvijenosti klasne svijesti nije uzrokovana samo »efikasnom propagandom«, lucidnim »makijavelizmom« i nasiljem. Krajnje su površna tumačenja vođa i pisaca, protivnika vladajućeg sistema, o političkoj situaciji u Mexicu koja se često čuju i čitaju.

Dobro je poznato da i najefikasnija propaganda ne može otuđiti čovjeka bez izvjesne njegove privole, pojava koju je primjetila empirička psihologija i koja se podudara s postavkama materijalističke filozofije; očito je da su politički genij i makijavelizam djelotvorni samo u pogodnim historijskim i društvenim prilikama i, konačno, očito je da nasilje kao sistem vladavine traži priličan aparat, što nije slučaj u Mexicu, gdje je budžet za vojsku razmjerno najniži u Latinskoj Americi, osim u Costa Rici.

Mislim da je vjerojatnija hipoteza da radnički pokret sačinjava dio tipa vladavine, koji se uspostavio u Mexicu zbog unutrašnje i međunarodne strukture *sui generis* — karakteristika nerazvijene zemlje u procesu razvoja. Dakle, iako se meksički kapitalizam nalazi u periodu »prvobitne akumulacije« i »poleta«, djeluje u jednoj strukturi drukčijoj od klasičnog kapitalizma i s druk-

¹³⁾ H. Carrenard con la dirección de Ricardo Pozas. »El Nacionalismo y la Conciencia Proletaria en el Desarrollo Industrial de Ciudad Sahagun«. México, 1961. Inédito.

čijom političkom kulturom. Radi se o kapitalizmu koji je možda u ekonomici sličan prvobitnoj fazi evropskog kapitalizma, ali što se tiče politike poznaje političku kulturu suvremenog kapitalizma, koja je dala niz ne samo ideoloških nego i strukturalnih odgovora za razvoj jednog klasnog društva u političkom smislu riječi.^{13a)}

Mi mislimo da se najvjerojatnije tumačenje te pojave mora tražiti u strukturalnim faktorima više nego u faktorima čisto ideološkog i psihološkog otuđivanja ili u faktorima političkog rukovođenja i sile.

Sada ćemo nabaciti nekoliko faktora s uvjerenjem da će nam pomoći u tumačenju jedne složene i malo proučavane pojave.

X. Statička analiza društveno-ekonomskih razlika jedne kapitalističke ili polukapitalističke zemlje može dovesti do zaključka da velikim razlikama i kontrastima nužno odgovaraju politička svijest o tim razlikama i klasna politička akcija. Može se ipak kazati da nejednakosti, same po sebi ne izazivaju takve pojave. Naprotiv, kada velike nejednakosti postoje u jednom procesu poticanog razvoja i društvenog kretanja, one mogu igrati ulogu faktora stabilnosti, kohezije cjelokupnog društva; a samo kada se te velike nejednakosti podudaraju s procesom iscrpljenosti ili zastoja mogu se pojaviti klasna svijest i klasne političke akcije.

Istina je da poticani razvoj nije dovoljan da bi uništio klasnu svijest i klasnu politiku: u razvoju klasičnog kapitalizma pojavio se napredak, ali kretanje radnog stanovništva koje je izazvao, (sa sela u grad, iz poljoprivrede u industriju) nije se podudarao s tipom porasta u društvenoj ljestvici i standardu života kojemu danas odgovara u visoko razvijenim zemljama, a naročito u zemljama u procesu razvoja, gdje prelaz iz sela u grad, iz poljoprivrede u industriju, općenito razna kretanja stanovništva, znači za njih podizanje (katkada znatno), standarda života.

Počnimo s proučavanjem u kojoj mjeri razvoj, pokretljivost i mobilizacija masa mogu da se podudaraju s pojavom komformizma, prilagođivanja, umjerenosti, analizirajući u pogledu meksičkog razvoja ono što bi se moglo nazvati *faktor nade*, to jest, uvjerenje pojedinca da se može individualno spasiti, da može riješiti svoje lične i obiteljske probleme unutar putova koje mu je utro vlastiti razvoj, bez bitnih promjena ili radikalnih stavova, već najviše sa reformističkim stavovima.

1. — Razvoj Mexica pretpostavlja ogromnu raspodjelu dobara, naročito poljoprivrednog vlasništva. Revolucionarne vlade podjeljuju 43 milijuna hektara na 2 milijuna i dvjesta hiljada glava obitelji. Ovi seljaci (mali vlasnici i zakupnici) vlasnici su svoje zemlje, iako im standard života zna biti vrlo nizak, općenito imaju mentalitet vlasnika i odgovarajuću stabilizatorsku funkciju.

^{13a)} Čini se da je očito koliko Marxovo političko shvaćanje klasa, toliko shvaćanje koje ga pobija odgovaraju realnim, historijskim različitim strukturama, i čini se ako se uzme u obzir odgovor Marxu i marksizmu u naprednim kapitalističkim zemljama nije samo konceptualni odgovor koji bi negirao stvarnost koju je Marx otkrio, već strukturalni odgovor, koji je, uveličavajući brojčanu i političku važnost srednjih klasa, nastojao uništiti marksističku dihotomiju — početne faze industrijskog kapitalizma — i politički pobijati marksističke prognoze i očekivanja u pogledu razvoja kapitalizma. Ovaj politički odgovor kapitalizma najnaprednijih zemalja, koji nije bio samo ideološki već strukturalni, čini se da se također nalazi — kao prirodna ili izazvana pojava — u tradicionalnom društvu prije Marxa, i u nekim nerazvijenim društvima u procesu razvoja kao što je Mexico.

2. — Revolucija ne utječe samo na raspodjelu zemlje. 54% glava obitelji vlasnici su stana u kojemu stanuju; na selu 70%, a u gradu 38% vlasnici su stana u kojemu žive (popis od 1960). Na selu omjer vlasnika raste razmjerno kako pada obiteljski prihod (prema anketi od 1961—62), a među gradskim stanovništvom čak i obitelji s najnižim prihodom velikim dijelom su vlasnici (46% grupe s prihodom manjim od 300 pesosa su vlasnici). U takvom slučaju biti vlasnik vlastitog stana, pa čak i u najbjeđnijim prilikama, pridonosi stabilizaciji, što nije bio slučaj prije revolucije.

3. Razvoj zemlje izazivlje stalnu emigraciju seoskog stanovništva u gradske centre ili osnivanje novih gradskih centara, sa reperkusijama i značajima koje ove činjenice imaju na standard života. Seosko stanovništvo postepeno opada — od 80% 1910. g. na 49% 1960. g. —, dok je gradsko stanovništvo u odgovarajućem porastu.

Seljenje seoskog stanovništva opaža se po porastu gradova od 10.000 stanovnika i više koji 1940. čine 22%, a 1960, 38% sveukupnog stanovništva.

Kroz taj period centri od 10.000 stanovnika i više porasli su u *godišnjoj kvoti od 5,7%* porasta sveukupnog stanovništva. Velike se grupe seljaka nadaju da će se spasiti seljenjem u grad, jer razlike u prihodu i standardu života između grada i sela pretvaraju se u privlačan korak iz nižeg u viši *položaj*. Drugi vide kako se urbanizira sredina u kojoj žive. U oba slučaja gradsko društvo po sebi samom briše mnoge klasne razlike; niz dobara i usluga koje su u seoskom životu dostupni samo grupama s visokim prihodima, u građanskom životu uživaju razne grupe stanovništva: rasvjeta, voda, kanalizacija, radio, obrazovanje.

4. Razvoj zemlje izazivlje porast sekundarnih i tercijalnih aktivnosti i do dva i pol puta primarnih aktivnosti s najnižom plaćom. Godišnja kvota porasta sekundarnih aktivnosti doseže 5 dok je sekundarnih 2. Pokretljivost zanimanja od slabije plaćenog rada (kao poljski radovi) k bolje plaćenom (kao industrijski, trgovački, službenički) konstantna je činjenica unutar procesa industrijalizacije. Te okolnosti koje proživljava veliki broj seljaka okrepljuje među njima, njihovim prijateljima i članovima njihovih obitelji nadu u razvitak.

5. Mobilizacija stanovništva je možda jedna važnija činjenica kao jedna generacija korakne preko granice onoga koji ne »posjeduje ništa« u život onoga koji posjeduje, onoga koji koristi razvitak, iako u vrlo malim razmjerama, ali za život čovjeka vrlo važnim. Godišnja kvota prirasta pismenog stanovništva od 11 godina i više je 8,3% u periodu od 1930. do 1960; godišnja kvota prirasta stanovništva koji jede pšenični kruh je 6,3% (1940—50) i 7% (1950—60), godišnja kvota prirasta stanovništva koje nosi cipele bila je 1,6% (1940—50) i 9,5% (1950—60); godišnja kvota prirasta školovanog stanovništva 4,3% (1940—50) i 7,8% (1950—60); godišnja kvota prirasta dvojezičnog stanovništva 3,2% (1940—50) i 1,7% (1950—60).

Stotine, tisuće čak i milijuni ljudi koji nisu znali šponjolski, danas ga govore, koji ga nisu znali čitati, danas čitaju, koji nisu išli u školu danas su školovani, koji nisu nosili cipele danas ih

nose. Bez sumnje vrlo je važno za čovjeka preći iz jednog stanja u drugo — iz neposjedovanja u posjedovanje. Mnogo milijuna Meksikanaca doživjeli su u svom životu ovu promjenu. Faktor gaženja nade u njima vrlo je jak.

6. S druge strane znatna je unutrašnja emigracija iz siromašne u bogate provincije. U Donjoj Kaliforniji omjer imigriranih Meksikanaca je 157 u odnosu na 100 domaćih, u Federalnom distriktu je 69 (prema 100 domaćih), u Tamaulipasu je 40, općenito prelazi polovinu u svim razvijenim državama zemlje. Ovaj omjer imigranata prelazi od 13,2 u 1950. g. kao nacionalni prosjek, na 17,6 u 1960. g. Nada da će poboljšati svoje životne prilike dovodi do seljenja velikih jezgra stanovništva iz jednog kraja u drugi, a naročito iz siromašnih krajeva u bogate. 1960. g. 5 milijuna stanovnika nisu živjeli u svom rodnom kraju, a između 1959. i 1960. 2 milijuna stanovnika preselilo se iz svog rodnog kraja u drugi kraj.

7. Još jedna činjenica koja se ne može ignorirati, iako je u postocima, bez sumnje, najmanje izražena, jest da se mnogi meksički seljaci nadaju da će riješiti svoje probleme makar u privremenoj i nestabilnoj formi pomoću privremene emigracije u SAD. Ova emigracija je omogućila da više milijuna radnika riješe svoje najakutnije probleme privremenim ili stalnim napuštanjem zemlje.

Ne znamo tačno koliko je meksičkih radnika otišlo u SAD u takvim prilikama, ali da bismo predočili ovu pojavu dovoljno je kazati da između 1942. i 1957. sveukupni broj radnika koji su stupili u ugovorne odnose (priučeni i fizički radnici) iznosi više od 7 milijuna.

8. S druge strane razvitak zemlje izazivlje veliko kretanje u društvenim slojevima. Ova kretanja ovise a) o procesima raspodjele bogatstva i zemlje; b) o procesima eksproprijacije strane imovine; c) o uspostavljanju jednog javnog sektora koji doseže skoro 50% godišnjih teritorijalnih investicija; d) o procesima industrijalizacije, e) o procesima urbanizacije; f) o procesima socijalne politike što se tiče javnih radova, plaća, poreza, obrazovanja; g) o promjenama u društvenim i ličnim navikama potrošnje koje proizlaze iz tih procesa; h) o procesima socijalne politike što se tiče mobilizacije stanovništva, pokretljivosti stanovništva, o zajmovima i o diferenciranju plaća radničke klase.

Razvitak, kao porast proizvoda per capita plus raspodjela proizvoda, izazivlje ovu raspodjelu pomoću političkih mjera podjele i eksproprijacije dobar i također automatski izazivlje raspodjelu pomoću urbanizacije i industrijalizacije. K tome se dodaje i socijalna politika razvitka koja nije postojala u političkom modelu klasičnog kapitalizma i koja se, u slučaju Mexica, razabire u konkretnim formama koje imaju procesi mobilizacije, pokretljivosti i diferenciranja radničke klase, model koji se politički prilagođuje integraciji stanovništva u građane s »punim građanskim pravima« kako bi rekao Marshall.

Promjena je mnogostruka i izazvana je najrazličitijim faktorima, u uvjetima koji jako otežavaju izbor pokazatelja procesa promjena u društvenoj stratifikaciji koji bi omogućili da se odrede promjene društvenih klasa. Društvene se klase mijenjaju u svojim karakteristikama ne samo uslijed pojava raspodjele bogatstva i prihoda, nego i uslijed samih pojava industrijalizacije i urbaniza-

cije. Jedan pokazatelj koji danas može biti karakterističan za više klase nije postojao prije procesa industrijalizacije i urbanizacije; a nešto slično se događa s pokazateljima srednjih i nižih klasa. Pokazatelji koji su prije bili karakteristični za više i srednje klase danas se mogu proširiti na niže klase sektora koji sudjeluju u razvoju.

Osim ovih bitnih problema za određivanje klasa u zemlji, u procesu razvoja i koja prelazi iz tradicionalnog društva u industrijsko društvo, najkorisniji pokazatelji za određivanje klasa imaju često različita obilježja prema periodima: vlasnici i obezvlašćeni; vladajući i oni kojima se vlada; u svom razvojnom putu grupe niskih srednjih i visokih prihoda veoma su malo bile proučavane. Kategorija srednjih klasa kao i njihove funkcije, koje se tako teško razabiru u pravom industrijskom društvu postaju još složenije u zemlji kao što je Mexico gdje društveni sloj onih koji »sudjeluju u razvoju« (bilo to činovnici, sitni vlasnici ili radnici) imaju istu stabilizatorsku funkciju srednje klase; kategorija vlasnika također je vrlo neodređena u zemlji gdje je često moguće biti ujedno vlasnik i ne uživati plodove civilizacije; kategorija trgovaca — koje popisi registriraju — nalazi se također u tim okolnostima, jer postoji vrlo uočljiv problem nižih namještenika. Isto bi se to moglo kazati za kategorije npr. onih »koji rade za svoj račun«, »pomažu obitelj bez nagrade«, »prodavači«, »zaposleni sa plaćom za lične usluge« itd. To objašnjava da do sada treba uzeti s najvećom rezervom pokušaje određivanja raznih društvenih klasa, naročito kad se proučava njihova evolucija.

I. Prethodne činjenice ipak ne sprečavaju da utvrdimo da se standard života znatno podigao, i da su također znatno porasle grupe s višim standardom života. Prema proračunima Clinea — djelomično osnovanim na prethodnim proračunima Iturriaga — između 1895. i 1960. viša klasa prelazi od 1,5% na 6,5% sveukupnog stanovništva; srednja od 7,8% na 33,5%; niža opada od 90,7% na 60%. Cline ističe od 1940. pojavu jednog »prelaznog« sloja ili jedne »prelazne« klase koja se uzdiže od najnižeg standarda prema srednjoj klasi i koja, po njegovom proračunu obuhvaća 6,5% 1940. i 20% 1960.¹⁴⁾ U drugom grupiranju možda manje optimističkom, ali realnijem, González Cosío računa da između 1900. i 1960. viša klasa ostaje u skoro istom omjeru (6% odnosno 5%), srednja se podvostručuje od 8,3% na 17,1%, a niža opada od 91,1% na 82,4%.¹⁵⁾ U još jednom drugom tipu grupiranja — osnovanom na prihodu — Ifigenia Navarrete računa da od 1950. do 1957. niža klasa opada od 70 na 65%, srednja prelazi od 18 na 19%; sloj koji relativno dobro živi od 7% na 11%, a bogata stalno ostaje na 5%¹⁶⁾.

Iako nam raznolikost ovih podataka i njihova relativna proizvoljnost otkrivaju još i izvjesnu anarhiju u izboru intervala i grupiranja, koji pokazuju znatne razlike u ciframa, svi ukazuju na jednu karakterističnu činjenicu razvitka, a koja se još više naglašava socijalnim revolucijama kao što je slučaj u Mexico: vertikalno

¹⁴⁾ Cline, Howard F. *México. Revolution to Evolution, 1940—1960*. London, Oxford. University Press, 1960.

¹⁵⁾ González Cosío, Arturo. «Clases y Estrados Sociales en México: 50 Onos de Revolución». Fondo de Cultura — Económica. 1961. pp. 31—77.

¹⁶⁾ Navarrete, Ifigenia M. de. *La Distribución del Ingreso y — el Desarrollo Económico de México*. México, D. F. Instituto de Investigaciones Económicas. 1960.

kretanje nižih slojeva prema višim, uzdizanje jakih jezgra stanovništva iz jedne klase u drugu, pojava koja prati podizanje standarda života uzrokovano razvitkom, a naročito, ogroman porast stanovništva koje sudjeluje u razvoju. Sami po sebi ovi procesi društvenog kretanja i mobilizacije stimuliraju nadu u poboljšanje životnih uvjeta, ponos da su sudionici razvitka, duh reformi unutar putova koje je nacija utrla, a sprečavaju rađanje klasne svijesti i radničke klasne politike.

II. Biti industrijski radnih ili radnik komunalnih poduzeća, kada se pripada sektoru koji sudjeluje u razvoju u zemlji u kojoj najveći dio stanovništva živi van granica razvitka, nešto je slično kao pripadati srednjim slojevima zemlje, a biti sitni zemljišni vlasnik ili zakupnik iako na nižem standardu života, ima iste ili slične stabilizatorske funkcije koje vrši »sitna seoska buržoazija« i sitni poljoprivrednik u razvijenim zemljama.

Ali, tim strukturalnim okolnostima koje se politički mogu iskoristiti za nacionalnu stabilizaciju, dodaju se dvije konkretne političke mjere koje se podudaraju s tom strukturom i koje imaju za cilj uravnotežiti mobilizaciju iz sektora »graničnih« u sektor koji sudjeluje, i društveno kretanje unutar sektora koji sudjeluje.

a) Često se zapaža kada je broj pismenih i školovanih i ostale karakteristike modernog čovjeka u porastu, pojavljuju se elementi društvene uznemirenosti i anomalije (osjećaj pomanjkanja vlasti i političke nemoći). Ova tvrdnja je relativno istinita, uvijek se dešava da tom novom čovjeku, deplasiranom, empatičnom, s ambicijama da igra novu društvenu ulogu, relativno akultiviranom, ne odgovara nova situacija, jedna politika koja nastoji uravnotežiti njegove nove tegobe (anomia) njegove nove težnje (empatia), njegovu tek stečenu kulturu (pismenost, školovanost, civilizaciju) s oblicima političkog tretiranja (organizacija pregovaranja, politička pokretljivost) i oblicima ekonomskog i društvenog tretiranja (škola za djecu, zdravstvena služba i druge pogodnosti i usluge). Politika uravnoteživanja mobiliziranog stanovništva pomoću većeg priznanja »građanstva«, njegovih građanskih političkih i društvenih prava i njegovu uravnoteženu integraciju kao stanovnika grada i razvijenog sektora naročito se vidi u slučaju Mexica.

U proučavanju meksičke politike, što smo učinili na drugom mjestu¹⁷⁾ zapazili smo kako: 1) u razvijenim krajevima ima više političkih organizacija, građanska opozicija ima više glasova i češći su politički i ekonomski pregovori, činjenice koje se sukobljuju sa zaprekama koje postoje u krajevima zaostalijim u pogledu organizacije, poštivanja i registriranja glasova opozicije i kolektivnog pregovaranja; 2) koliko razvijeniji krajevi toliko razvijeniji slojevi imaju prioritet u pogledu javnih investicija, vladinog kredita, realnih plaća, manjih proporcionalnih poreza, socijalnih zajmova. Ova politika uravnoteživanja kulturnih, ekonomskih i političkih pogodnosti mobiliziranog stanovništva nastoji spriječiti pojave anomalije i uznemirenosti, koje se u protivnom slučaju pojavljuju, zadovoljiti empatiju i kulturu mobiliziranog stanovništva s najvećim zahtjevima i stvoriti svijest građana, mobiliziranih, onih koji sudjeluju u razvoju, neovisno o klasama i iznad klasnih razlika.

¹⁷⁾ La Democracia en México. Op. cit.

Istovremeno se provodi slična politika da bi se postigla ravnoteža unutar sektora koji sudjeluje, naročito među radnicima. Ova politika naglašava razlike između radnika, dok ona prethodna naglašava sličnost radnika koji sudjeluju u razvoju sa drugim klasama.

b) Razlike između jednih i drugih radnika sigurno su veće nego između činovnika i radnika; također je čest slučaj da radnici »plavog okovratnika« zarađuju nekoliko puta više nego radnici »bijelog okovratnika«.

Ove se razlike zapažaju kroz razne pokazatelje:

1. Najniža nadnica zakonom fiksirana od vlasti, je 11,99 (1962—1963.) kao nacionalni prosjek; 10,97 na selu, a 13,01 u gradu. Ne samo da postoje razlike u nadnicama između sela i grada, nego i između jednog kraja republike i drugog; tako npr. dok je u Donjoj Kaliforniji (bilo koja općina) minimalna gradska nadnica 29,00 a seoska 25,00, u Chamuli (država Chiapas) je 5,70 odnosno 4,70 (1962—1963.). Kršenje ove minimalne legalne kvote opća je pojava, koja je naravno šira na selu i u neravijenim krajevima zemlje. Tako 40% ekonomskih aktivnih osoba zarađuju manje od minimalne nadnice, a na selu više od 65% imaju manje prihode od minimalnog legalnog prihoda.

2. Osim toga, 1960. prosječna gradska nadnica bila je 34,32 dnevno, dok je na selu bila 10,97. Ako uzmemo jedno zaposlenje od 52 sedmice za gradsko stanovništvo i 26 sedmica za seosko, srednja godišnja nadnica u gradu je 10.000 pesosa a na selu 2000.

3. Ovim razlikama, koje postoje u dnevnim i godišnjim plaćama na selu i u gradu, dodaju se još zajmovi koje uživaju gradski radnici a penju se na 6 hiljada milijuna.

Ako se računa prosječni prihod gradskog i seoskog radnika, uključujući razlike zbog zajmova i cikličke nezaposlenosti najbliže realnosti^{17a)} smatra se da srednji prihodi gradskog radnog sektora (uključujući zajmove) iznose 32,7 pesosa dnevno, a seoski prihodi 4,9, tj. šest i pol puta manje od gradskih. (U ovom proračunu, koji je bliži realnosti, uzima se jedno godišnje gradsko zaposlenje od 36 sedmica i jedno godišnje seosko zaposlenje od 20 sedmica).¹⁸⁾ Tako 90% ekonomski aktivnih osoba imaju manju nadnicu od prosjeka nacionalne nadnice (u gradu 83% a na selu 97%).^{18a)}

4. Prihod po zaposlenom čovjeku i po zaposlenima u poljoprivredi manji je od polovine prosječnog produkta, do dva puta prosječni produkt u trgovini, četiri u elektroindustriji i devet u pretrolejskoj industriji.

5. Naročito ima razlika između radnika koji sudjeluju i »građaničkih«, a radnici sudjeluju ukoliko se ubraniziraju i rade u industriji i komunalnim poduzećima. Oni imaju veće plaće i više zajmova. Ali unutar samog sektora koji sudjeluje ima vidnih razlika u plaćama i zajmovima. Meksički institut za socijalno osiguranje, s

^{17a)} Približni proračuni uzimajući u obzir da je minimalna nadnica od 1962—63. godine, a ekonomski nivo aktivno stanovništvo od 1961. do 1962. godine.

¹⁸⁾ Los Salarios y el Desarrollo Económico. Op. cit.

^{18a)} Ovi su proračuni približni jer upoređujemo srednje prihode radnog stanovništva u 1960. s osnovom ekonomski aktivnog stanovništva od 1961—1962. ali ipak donekle pokazuju redoslijed veličine ovih razlika.

pogodnostima koje donosi, obuhvaća 21,4% radne snage (1960.). odnosno više od 90.000 radnika industrijskih, trgovačkih, transportnih i komunalnih poduzeća. U posljednje vrijeme počeo se širiti među radnicima i centrima naprednije poljoprivredne proizvodnje. Od 1957. do 1961. više od 167.000 osoba, zaposlenih u takvom tipu poduzeća, godišnje su se uključile u režim socijalnog osiguranja. Prosječni prihod osiguranih radnika je više nego dvostruka minimalna nacionalna nadnica, a ima slučajeva u kojima je nekoliko puta veći od minimalne nadnice.¹⁹⁾

6. Poljoprivredne plaće su nekoliko puta veće u krajevima gdje se proizvodi za izvoz, nego u krajevima gdje se proizvodi za unutrašnju potrošnju. U prerađivačkoj industriji razlike u plaćama između jedne i druge grane proizvodnje do četiri puta su veće; u javnom sektoru prihodi (plaće i nadnice) u nekim industrijama dva puta su veće nego u drugima.

7. Sve prethodne razlike imaju dva značenja: a) u prvom redu radnik nema općenito značenje, ne odgovara jednoj općoj kategoriji; podjela grupa unutar radničke klase važnija je od podjele između radničke klase i drugih klasa. U svakom slučaju kada radnici koji sudjeluju, kvalificirani i specijalizirani, govore o klasnim borbama i spretno vode sindikalnu borbu, postizavaju veće zajmove i nadnice i zaboravljaju opća obilježja klase; b) drugo, razvoj zemlje dozvolio je, kao što smo vidjeli, mobilizaciju iz krajeva, sektora, grana gdje je rad slabije plaćen u one gdje je bolje plaćen i gdje su brzi koraci industrijalizacije uzrokovali jednozamašno vertikalno kretanje, u koje su se uključili kvalificirani radnici i gdje su mnogi od njih prešli u specijalizirane radnike. Ako se tome dodaje politika zajmova, nadnica i diferencirani tretman ili ugovaranje prema stupnju kulturnog i političkog sudjelovanja radnika, izgrađuje se općenito tumačenje faktora koji su djelovali da ne bude »klasne svijesti« niti »političke, klasne akcije«, u sektoru rada.

Ali još uvijek slika nije potpuna. Zbiru faktora koji se odnose na dinamični razvoj, mobilizaciju i kretanje, politiku uravnotežene mobilizacije i diferencije radnika potrebno je dodati strukturalne i političke faktore, ne manje važne, koji čine da sam sistem klasa, u svom ekonomskom i političkom smislu, nema izrazite karakteristike koje su postojale u klasičnoj etapi kapitalizma. Ovi se faktori odnose na nacionalnu kulturu nasuprot drugim državama i nasuprot »graničnog« stanovništva: 1. U Mexicu postoji nacionalna struktura u kojoj »faktor prevlasti velike sile« ili »imperijalizam« izaziva stalnu nacionalnu borbu da bi se stekla ili ojačala nacionalna moć, politička, ekonomska i kulturna nezavisnost, i koji omogućuju političke mjere za poticanje »nacionalne svijesti« i nacionalizma koji nastoji i u velikoj mjeri uspjeva stvoriti koheziju raznih klasnih grupa graničnog sektora²⁰⁾. 2. S druge strane, odnosi između sektora koji sudjeluje i »graničnog« pokazuju karakteristike slične odnosima kolonijalizma; grupa koja sudjeluje sa svojim različitim društvenim klasama ima disimetrične i neuskla-

¹⁹⁾ Redondo Botella, Luisa. Salarios e industrialización en la Economía Mexicana. México, D. F. S. I. 1963.

²⁰⁾ cf. Pablo González Casanova. »México: Desarrollo y Subdesarrollo«, próximo a aparecer en los Cahiers de el I. S. E. y Pablo González Casanova. »México. Estructura Política y Desarrollo Económico, op. cit.

dive odnose polukolonijalnog tipa s graničnom grupom,²¹⁾ s odnosima razmjene nepovoljne za ovu grupu; oblici eksploatacije i polukolonijalne dominacije i utjecaji na koheziju različitih klasa sektora koji sudjeluje slične onima koje su imale metropole starih imperija. Tako, svijesti da pripada sektora koji sudjeluje, da je prešao u grad, da je postao puni građanin ili je na putu da to postane, dodaje se svijest da pripada dominirajućoj grupi, vladajućoj, superiornoj prema »graničnim« tj. onima koje, doduše prezire, ali ih nastoji da ignorira onaj koji je postao radnik građanin, sudionik »polukolonijalista« ili pripadnik metropole.

Radi se o karakterističnim pojavama nacionalne strukture koje očito utječu na svijest i političku ideologiju grupa koje sudjeluju. U grupama radničke klase koje sudjeluju opažaju se, u njihovim proklamacijama, manifestima, govorima, revijama, stalne aluzije na »nacionalno jedinstvo«, i »na nacionalnu svijest«, identifikacija klasnih problema s problemima nacije i države, identifikacija »klasne svijesti« s »idejnim pravcem revolucije«, hvaljenje nacionalizacije i nezavisnog stava meksičke vlade prema velikim silama, hvaljenje socijalnih mjera vlade u korist radnika: zajmovi gratifikacije, besplatni udžbenici za djecu radnika itd. Kad se upotrebljava terminologija marksističke retorike — kulturno nasljedstvo radikalne etape revolucije — kaže se da se klasna borba mora osnivati na principima meksičke revolucije. Hvali se istovremeno »klasna borba« i »meksička revolucija«, sindikalizam kao faktor antiimperijalizma, kritizira proimperijalistička buržoazija, ali ne i nacionalna buržoazija, traži se da država ne bude klasna država, hvali se predsjednika zbog njegovih revolucionarnih stavova, podjele pogodnosti, zajmova ili zbog njegovih nacionalnih mjera, hvali se vlada i kritizira kapitaliste, optužuju kapitalisti kao neprijatelji vlade i radničke klase, tvrdi se da je »eksploatirana klasa« uz vladu, da je najbolje sredstvo za klasnu borbu radnika PRJ (vladina partija), i da je konačni cilj radničke klase »uništiti proimperijalističku buržoaziju«. U najkonzervativnijim napisima radničkih organizacija izražava se oduševljenje s nacionalnim razvitkom, a neodređeno barata s pojmovima revolucije i demokracije; predlaže se poboljšanje radničko-vlasničkih odnosa da bi se povećala nacionalna proizvodnja i unaprijedio nacionalni razvitak. Radikalne grupe — rukovođene od intelektualaca i vođa koji se otvoreno iskazuju kao marksisti-lenjinisti — stalno priznaju »glavnu suprotnost« nasuprot sekundarne, to jest borbe protiv imperijalizma nasuprot klasne borbe o kojoj govori Mao Ce Tung, i »nacionalne borbe« nasuprot »klasnoj borbi«. Treba doći do ultraradikalnih grupa da bi se naišlo na različite, čak i oprečne manifestacije; ali, kao što smo rekli, radikalizam ovih grupa je verbalan i one operiraju kao elementi koji ne ovise o radničkoj klasi, već o frakcijama vladajuće klase, i koje u svakom slučaju, kanaliziraju svoju borbu tim smjerom.

S druge strane radnička klasa nije svjesna problema »graničnih«; retorički se govori o »eksploatiranim«, o »radnicima«, o jedinstvu seljaka itd., ali njihove konkretne borbe, uokvirene u vladinim organizacijama sektora koji sudjeluje, djeluju u korist toga

²¹⁾ cf. trabajos citados y »Colonialismo Interno: El Caso de — México, próximo a aparecer en América Latina del Centro de Pesquisas en Ciências Sociais.

sektora, izolirano od »graničnih« s političkog stanovišta i sa stanovišta političke organizacije. Problem »graničnih« i svijest o tom problemu, uključujući i urođenički problem, pripada političkoj i moralnoj svijesti vladajuće klase. S političkog stanovišta vladajućoj je klasi više-manje jasno da je potrebno i dalje apsorbirati »granične« da bi se održao politički stabilitet, a od doba kada se Parfirio Diaz odrekao vlasti zbog »straha od ustanka graničnog proletarijata« onda kada su se Zapatini pobunjeni seljaci približavali glavnom gradu republike, vladajuća klasa je svjesna da je političko jedinstvo proletarijata koji sudjeluje i »graničnog« jedan element smetnje, eksplozivan, koji može da napada s najvećim uspjehom.

Tako je problem »graničnog« stanovništva, koji obuhvaća oko 60% sveukupnog stanovništva, problem o kojem vodi računa vladajuća klasa, a nešto slično se događa s urođeničkim problemom. S moralnog stanovišta intelektualci i funkcioneri vladajuće klase bili su oni koji su ispitivali te probleme i njima se bavili. Sa svoje strane radikalne grupe oboružane marksističkom ideologijom, sa stavovima koji su intelektualno zavisni i koji automatski oponašaju marksističke modele, kada ne daju primat nacionalnoj borbi nasuprot klasnoj borbi, nastoje naći neku imaginarnu klasnu borbu po marksističkom modelu i iskrivljuju realnost dok je ne nađu, te objašnjavaju pomanjkanje klasne svijesti, izjavljujući da je radnička klasa *otučena*, a da ne uviđaju strukturalne razlike između sektora koji sudjeluje i »graničnog« kao najkarakterističnije dinamične forme društvene strukture Mexica, i one koja omogućava analizu pojave *eksploatacije* u formama sličnijima internom kolonijalizmu i tradicionalnim odnosima između grada i sela, negoli formama eksploatacije društvenih klasa.

IV. Prethodnim okolnostima dodaje se još jedan faktor kojeg treba ispitati i koji djeluje protiv formiranja klasnog sistema marksističkog modela. Providencijalizam i paternalizam karakteristični za tradicionalno društvo čini se da imaju veću vitalnost u društvu koje je u procesu industrijalizacije i urbanizacije, kada, kao što je u Mexicu, ocrta jednu socijalnu politiku za radne klase koja nastoji stvoriti ravnotežu u procesima mobilizacije i kretanja davajući veće zajmove i prava pojedincima i grupama prema tome kako stižu kulturne karakteristike industrijskog društva. U jednom društvu koje se razvija providencijalizam i paternalizam i dalje funkcioniraju efikasnije nego u jednom društvu koje se industrijalizira i ne nastoji uspostaviti društveno-političku ravnotežu mobiliziranih masa, ešalonizirano i diferencirano podizanje standarda života i povećanje prava. Kad se ovo dešava kao što je slučaj u Mexicu, nacionalnoj svijesti i svijesti o sudjelovanju pridružuje se providencijalizam i paternalizam da bi se klasna svijest izbrisala.^{21a)}

Zaključci

U razvoju jedne zemlje kao što je Mexico ne postoji klasični model industrijskog društva niti karakteristike klasnih borbi, koje je Marx otkrio u kapitalizmu svog vremena. Zato, da bi se prona-

^{21a)} Ova je pojava predmet druge studije koju sada radimo s ciljem da analiziramo što je sprečava.

šle realnije društveno-političke kategorije bit će pogodno koristiti neka historijska iskustva koja su prethodila industrijskom društvu i druga iz stranih i novih imperija.

1. Proučavanje odnosa grad — selo u klasičnoj epohi i u srednjem vijeku, može biti izvor uopćavanja za »analizu odnosa između sektora koji sudjeluje i »graničnog«.

2. Proučavanje odnosa između imperija i njihovih kolonija, bez sumnje je drugi izvor uopćavanja za analizu odnosa dominacije i eksploatacije sektora koji sudjeluje i »graničnog« sektora.

3. Neravnomjerna ekspanzija gradskih i industrijskih krajeva u svijetu, koja koindicira sa neravnomjernom ekspanzijom — gradskom i industrijskom — unutar zemlje ima iste karakteristike jednog ne samo međunarodnog procesa nego i unutrašnjeg.

4. Očito je da ove kategorije imaju eksplikativnu i političku vrijednost koju je potrebno analizirati, koliko sa stanovišta klasičnih sukoba, toliko i sa stanovišta programiranja razvoja. Danas jedna tako solidna društveno-politička struktura kao što je u Mexicu ne ukazuje na mogućnost pojave klasičnog modela borbe klasa. Uzajamni pritisak »građana« koji sudjeluju i njihove borbe čini se da vode ekspanziju »grada«, »industrije«, razvijenog sektora, onih koji sudjeluju, a također vode dominaciji sela »unutrašnjih kolonija« čiji se stanovnici, uostalom, postepeno sele u sektor koji sudjeluje.

5. Dok postoje visoke kvote razvoja i mobilizacije, dok se vodi politika uravnotežene mobilizacije, ima mnogo izgleda da će se održati ekonomska i politička sigurnost sadašnjeg sistema. U tom slučaju društvena struktura Mexica, vjerovatno, više će se približavati strukturi neokapitalističkog društva iako nije prošla kroz etapu klasičnog kapitalizma. Premda se već sada razabiru u meksičkom društvu mješavine nerazvijenosti i neokapitalizma sui generis.

— РЕЗЮМЕ —

Автор поставил перед собой задачу — проанализировать структуру и опыт Мексики, чтобы установить главные факторы, определяющие своеобразное классовое поведение, различающееся от марксистской формы классового сознания и политической акции.

Гипотеза, которую он при этом пытается сформулировать, следующая: в обществе такого рода как мексиканское не появился в течение его развития определённый класс — рабочий — сознательный в классовом отношении, который превратил бы свои объективные (классовые) интересы в сознательные, способные повести его в организованную акцию, — класс промышленного общества, какое было известно Марксу и в котором формировались большие профсоюзы и политические рабочие партии.

Автор старается уточнить в мексиканском обществе специфические препятствия структурального типа, из-за которых представители рабочего класса остаются только в локальной связи, без сознания об их общих интересах.

Свою работу он разделил на следующие главы:

1. Структура неравенства и общественные слои. В этой главе автор анализирует очень интересную и подвижную действительность мексиканского общества, с его специфическими отношениями и проблемами.

2. Относительный недостаток классовой политики и классового сознания. Здесь автор указывает на условия и факторы, которые сделали возможным создание специфической системы преобладающей — правительственной — партии, от которой зависит и большинство рабочих, членов профсоюзов.

3. Определение факторов. В этой главе подвергаются анализу элементы, обусловившие отступление от классической формы классовой борьбы и классового сознания, известной в марксистской литературе.

В выводах своей работы автор подчёркивает, что в развитии Мексики не существуют ни классическая форма промышленного общества, ни характеристики классовой борьбы. Он отстаивает более реальные общественные и политические категории, которые — на основании исторического опыта — сделали бы возможным более реальный подход к специфическим отношениям мексиканского общества.

S U M M A R Y

The author analyses the structure and experience of Mexico to find out main factors which determine the behaviour of the classes sui generis, different from the Marxist mode of the class consciousness and political action.

The hypothesis which he endeavours with it to formulate is that in a society like that one in Mexico in the process of development did not appear one class with the class consciousness, which would its interests — the objective class ones — have turned into interests which would have been the results of the class consciousness and which would have led the class into an organized action with the characteristic dichotomous notions of the political conception of the class of the industrial society which was known to Marx and where big trade unions and political parties were formed.

The author endeavours to precize some specific impediments of the structural type in the Mexican society because of which the working classes stay in a mere local contact and without consciousness about common interests.

He divided his studies in the following chapters:

1. **The structure of inequality and the social stratification** where he analyses the very interesting and vivid reality of the Mexican society with its specific relations and problems.

2. **The relative lack of the class politics and class consciousness**, where are shown the conditions and factors which made possible to make a specific system of the prevailing party of the government upon which most workers, the trade union members, are dependent.

3. **The determination of the factor** by means of which are analyzed the elements which were favourable for to retire from the characteristic mode of the class struggle and the class consciousness, what is known in the Marxist literature.

In the conclusions of his studies, the author deduces that in the development of Mexico do not exist the class model of the industrial society and the characteristic class struggle either. The author pledges for more real social and political categories which will, on the basis of historical experience, make possible more real approach to the specific relations of the Mexican society.

(Translated by Slavko Paleček)